

Rapport 001

Tind. Kartlegging og verdivurdering av bygninger og utearealer.
Vurdering av tilpasning til ny bruk Storbrygga og Fjøset.

Oppdragsgiver: Jemm AS

Tittel: Rapport 001. Tind. Kartlegging og verdivurdering av bygninger og utearealer. Vurdering av tilpasning til ny bruk Storbrygga og Fjøset.

Notat: 4.9.2023 Ellen M Devold og Inger Unstad. Rev 29.9.2023.

Alle fotografier er tatt av Inger Unstad eller Ellen M Devold der annet ikke er oppgitt.

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	4
2.	Geografisk plassering og planområdet.....	4
3.	Kommuneplanens arealdel	6
4.	Tind – et viktig kulturmiljø	6
5.	Kartlegging og typiske trekk.....	7
5.1.	Storbrygga og trebygget på sjøsiden	9
5.2.	Trandamperiet og Krabbemottaket – sløyeskuret.....	15
5.3.	Fjøset	17
5.4.	Utearealer.....	20
6.	Verneverdier	20
7.	Historiske bilder	21
8.	Vurdering av tilpasning til ny bruk	22
8.1.	Tilpasning Storbrygga og trebygget på sjøsiden	22
8.2.	Tilpasning Fjøset	23
9.	Kilder	24

1. INNLEDNING

Jemm AS arbeider med detaljregulering av et område på Tind. Innenfor området ligger bebyggelse som fylkeskommunen og kommunen har vurdert har verneverdi. Ifm. reguleringsarbeidet har kommunen stilt krav om utredning av tema kulturminner. Norconsult as skrev til kommunen på vegne av forslagsstiller ifm. endring av plansaken:

Siden hensikten med reguleringen nå kun gjelder mindre fortetning av bolig og fritidsboliger, så vurderer vi det dit hen at det ikke utløses krav om konsekvensutredning og at det hele kan fremmes som en ordinær plansak. Tiltakene/byggene er i hovedsak der allerede og vil være det uavhengig av en regulering. De tidligere foreslåtte temaene kulturminner/kulturmiljø og ras- og skredfaren vurderer vi fortsatt å være relevante (følger tidligere vurderinger, se planprogrammet) og må derfor utredes og følge plansaken.

I møte 25.4.2023 vedtok formannskapet at tema Kulturminner og kulturmiljø skulle utredes som opprinnelig angitt i tråd med forespørselen over.

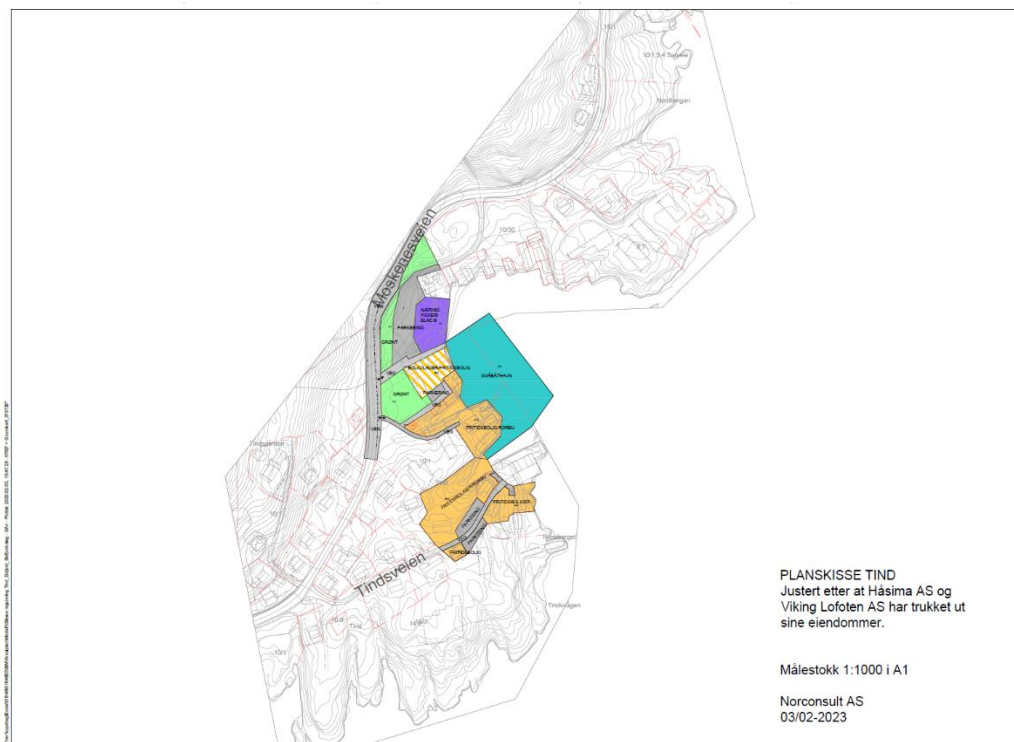
Rapporten her er kulturminnefaglig kartlegging av Storbrygga, Fjøset og Trandamperiet, samt utearealene innenfor planområdet. Kartleggingen omfatter enkel fotodokumentasjon og registrering av typiske fysiske og funksjonelle trekk som har betydning for verneverdien. Kort beskrivelse av anlegg og verneverdier.

2. GEOGRAFISK Plassering og Planområdet

T.v. Tind ligger på innsiden av Moskenes, vest i Lofoten. Kilde: Norgeskart.

T.h. <https://kommunekart.com/klient/lofotenkart/>

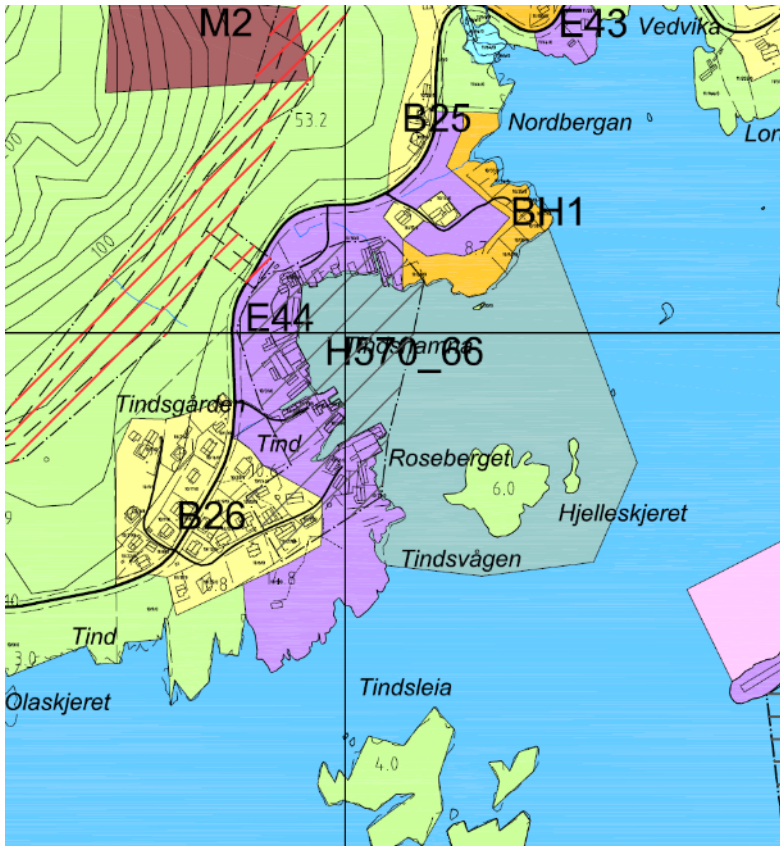
Planskisse med planområde. Kilde: Norconsult AS.

Oversiktsbilde av Tind og havna. Utsnitt av foto. Foto: Sjøhaug Bygg. Kilde: Norconsult AS. Forslag til planprogram. 11.10.2021.

3. KOMMUNEPLANENS AREALDEL

Planområdet er i kommuneplanens arealdel avsatt til H570_66 Bevaring kulturmiljø.

Skravert område i kartet er avsatt H570_66 Bevaring kulturmiljø.
Kilde:
Kommuneplanens areadel.

4. TIND – ET VIKTIG KULTURMILJØ

Tindhamna er et typisk og godt bevar fiskevær i Vest-Lofoten. Dette gjenspeiles i at det er omtalt i kulturminneplanen for Lofoten og at et stort område er avsatt til hensyn i kommunens arealplan jf. forrige kapittel. Den eldste delen ligger mot øst. Lenger vest langs riksveien ligger boliger.

Det er gjort noen inngrep i terreng med utvidelse av vei, ny vei til havna og tilpasning av rorbuene til feriebruk. Likevel er hovedinntrykket at dette samlet er et godt bevart kulturmiljø som viser dimensjoner og organisering og materialbruk i et tradisjonelt fiskevær.

I videre forvaltning av stedet og verneverdiene er det avgjørende at terrenginngrep og utfylling skjer med forsiktighet. Eldre spor etter veier og strandsonen og husenes fundamentert på stolper (buene og kaiene) og steinmurer (fjøset er viktige fysiske trekk som må bevares.

Tindhamna, bilder fra vestre opppe til høyre nede viser havna fra vest mot øst. Ned t.h. de to eldste bygningene med gavlene mot sjøen. Disse kjenner man igjen i de historiske bildene.

5. KARTLEGGING OG TYPISKE TREKK

Elias Thomassen etablerte seg her med fiskebruk i 1851. Det ble i 1901 overtatt av Thomas Eliassen. Nelson Eliassen overtok virksomheten i 1927. Eiendommen ble senere delt i flere deler og dagens eier er Jemm AS.

Bebyggelsen tilknyttet det tidligere fiskebruket ligger i der fortsatt ned mot havna. Bruken er endret og området mellom husene er delvis gjengrodd. Nye kaier er oppført.

Storbrygga ligger bak det lavere og eldre bygget på kaia. Fryseriet med pulttak. Til høyre ligger trandamperiet og lengst til høyre sees deler av de tidligere egnebuene senere krabbemottaket.

Oversiktskart med de omtalte husene mfl. markert. Underlag kommunekart.com.

5.1. STORBRYGGA OG TREBYGGET PÅ SJØSIDEN

Storbrygga sett mot øst med Rorbu II foran. Til venstre for Storbrygga står et eldre bygg med et loft over en åpen første etasje på kaia.

Storbrygga sett mot nord. Rorbu II til venstre.

Storbrygga sett mot vest med det eldre bygget på sjøsiden med overdekning over kaia til venstre.

Fra første etasje med støpt dekke og kraftige støpte stolper og tredragere og store åpninger ut.

Fra andre etasje med trebjelkelag mellom etasjene og utgang mot terreng mot vest mot bru.

Fra tredje etasje sett mot sør. Stolper og bjelkelag i tre. Grovt bindingsverk i yttervegg satt på muren. En bru blir båret av trestolpene. Fra denne er dg utgang/inngang i gavlen i nord.

Fra øverste etasje på brua med tønnelager. Trematerialene er av sagd virke og de korrugerte stålplatene på taker er av ny dato.

Fra andre etasje i trebygget på sjøsiden av Storbrygga. Sett mot sjøen i øst.

Fra andre etasje i trebygget på sjøsiden av Storbrygga. Sett mot sjøen i sørøst. Vindu i langveggen er bygget inn av fryseribygget.

Beskrivelse og typiske trekk

Storbrygga er oppført i 3 etasjer pluss en bro i øvre etasje. I første etasje er det kraftige betongsøylar med kraftige tredragere og halve gulvet har støpt dekke. Resten av gulvet har tredekke.¹ Øvrige etasjer har trestolper og tredekker. Bygget har rommet mottak av og vraking av fisk, lagring av utstyr, råvedstenger mm, is (den først tida hentet fra Sørvågvannet) og salt². Tilbygget øst på kaia har vært fryseri.

Utenfor Storbrygga mot sjøen ligger en eldre bygning oppført i tre etasjer med stolper og dekker i tre og med grovt bindingsverk i ytterveggene. Huset er kledd med malt panel av ulike alder og utførelse og er tekket med bølgeblikk. Huset har åpen første etasje tilrettelagt for at arbeid kunne foregå under tak på trekaia, med enkel tilkomst. Bygget har vært benyttet til lagring. I dag ligger flere båter lagret i andre etasje. Dette bygget har et tilbygg på sørsiden med pulttak. Tilbygget har to rom i første etasje som har vært benyttet som fryseri og mulig lagring av salt. Bygget har kraftig

¹ Dette dekket ble slått opp av sjøen i stormen i 1996. Muntlig meddelelse Odd Viktor Granås.

² Egne observasjoner og muntlig meddelelse Ove Kristian Larsen f. 1946.

støpte grunnmur fundamentert på fjell. Tilbygget har inngang fra kaiområdet under det eldre bygget.

Viktige typiske funksjonelle trekk i Storbrygga er de store gulvene for lagring, de kraftige stolpene, de doble dørene i gavlen og mot vest for inn- og utlasting, og kopphuset med vindhjulet for heising av last. Storbrygga har hatt få vinduer siden hovedfunksjonen har vært oppbevaring. Veggene i tre-etasjers høyde i Storbrygga er oppført i pusset og malt betong eller betongstein. Et typisk trekk i bryggene er at første etasje kunne bli benyttet som fiskemottak og derfor enten var oppført i mur eller betong eller med trekonstruksjoner som innvendig ble kledd med plater eller malte bord.

Viktige trekk i bygget på sjøsiden av Storbrygga er det overdekkede kaia, store arealer for lagring, samt de doble dørene i gavlen mot sjøen.

Virksomheten i Tind rundt 1970-80-tallet og før

Det er drevet tradisjonelt fiskemottak over lang tid. Fiskerne sløyde fisken selv og leverte. Det kunne kjøpes fisk på kaia. Fisk ble saltet og tørket. Fersk, salt og tørket fisk ble skipet ut, i båt til Å og fraktet videre derfra. Bedriften som var eid av Ellingsen het en periode Reine AS og dette er innskriften på mange av tønnene og fiskekassene³.

Det ble en tid drevet med klippfiskproduksjon i den andre store brygga i Tind, i dag hvit. Fisken ble lagt på rister og det ble sørget for god utlufting. Kvinnene jobbet med å vaske skylle fisken, som deretter ble spent opp på nettingen⁴.

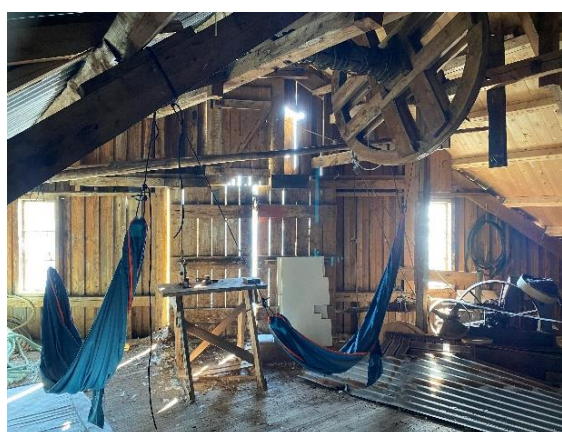
³ Sic.

⁴ Det er sannsynligvis slike nettingrammer er lagret i fjøset

5.2. TRANDAMPERIET OG KRABBEMOTTAKET – SLØYESKURET

Trandamperiet er midt i bildet og krager ut over kaia. Bildet er sett mot nord. Til høyre for dette ligger det tidligere sløyeskuret, som senere er benyttet som krabbemottak.

T.v. Trandamperiet sett mot sør og med sløyeskuret/Krabbemottaket inntil og i forgrunnen på stolper. T.h. fra øverste etasje i Trandamperiet med vindhjulet og portene i gavlen.

Fra Krabbemottaket som ligger nord for, og i sammenheng med Trandamperiet. Vegger og himling er kledd inn og gulvet har påstøp. Rommet har vært benyttet som sløyeskur og mulig fiskemottak før det har vært Krabbemottak, antas det.

I Krabbemottaket er det stålsøyler og -dragere, mulig også innebygd stålfagverk i taket. Det er vannledning rett inn til arealet. Garderobe i Krabbemottaket er innredet med plater på vegger og tak, belegg på gulv, sanitærutstyr og garderober.

Beskrivelse og typiske trekk

Trandamperiet er oppført i halvannen etasje og har en en-etasjers del mot nord under et pulttak, en halvtekke. I vinkel på Trandamperiet ligger en en-etasjers bygning på stolper – det tidligere sløyeskuret/krabbemottaket. En trekai ligger mot sjøen. Viktige typiske funksjonelle trekk er det overbygde kaiområdet og at Trandamperiet krager ut over kaia og lager et overdekket rom noe beskyttet for været. Videre viser de store gulvene for arbeid og lagring til tidligere bruk og funksjon. De doble dørene i gavlen mot sjøen og vindhjulet er viktige funksjonelle trekk. Trandamperiets nordre del har flere vinduer, det har her vært nødvendig med lys til arbeidsoperasjonene som

foregikk. Sløyeskuret/krabbemottaket ligger langs kaia med to store porter for inn- og utlasting. Bygget har små vinduer og det belysning har vært nødvendig. Bygget ligger på kaia/står på stolper slik at sjøen kan gå under inn og fjæra.

Begge byggene er oppført i trekonstruksjoner. Krabbemottaket står på stolper delvis ute i fjæra og deler av Trandamperiet står også på stolper.

I en periode var de ulike brukene med ulike eiere malt med forskjellige farger. Dette trekket har vært endret over tid. I dag sees tidligere næringsbygninger i oker og rødfarge, og enkelte bolighus er hvite.

5.3. FJØSET

Fjøset sett mot sør med våningshuset i bakgrunnen. Trebygningen står på en natursteinsmur. Åpning til mulig tidligere møkkakjeller sees i muren.

T.v. Fjøset sett mot sørøst. T.h. Fjøset sett mot vest med flatthjeller til høyre i bildet og fundament for låvebru foran.

Fjøsdelen, sett mot nord. Rester etter hvitning på veggene. Opprinnelige hovedkonstruksjoner intakt. Vi ser møkkarenne, at det har vært innlagt vann. De store vinduene er satt inn i løpet av driften, på gamle bilder ser en mindre vinduer.

T.v. fra loftet hvor rammer for klippfisksalting og tørking er lagret. T.h. i søndre rom er det rester etter teglpipa. Det har vært brukt som bryggerhus eller det har vært kokt til dyra. Taket hvor pipa gikk ut er tettet med nye materialer.

T.v. Fra loftet med spor etter pike og reparasjon. Fjøset ligger ved dagens vei ned mot Roseberget og naustet. På andre siden av veien ligger bolighus. Det eldste ligger til høyre for bildet.

Beskrivelse og typiske trekk

Fjøset står på en kraftig natursteinsmur, godt fundamentert. Det er halvannen etasje og det er vindu på loftet. Porten i gavlen inn til høyloftet er et viktig funksjonelt trekk. Andre viktige trekk er spor etter låvebrua og luke i nedre del av vegg mot nord viser også til den tidligere bruken. Huset har mange vinduer noe som forteller at dagslys har hatt betydning. Første etasje har sannsynligvis vært benyttet som fjøs samt verksted eller mulig til overnatting sommerstid. Det er ikke bygget som lager. Værvæggen mot vest er kledd med eternitt for beskyttelse. Det er spor etter tidligere tilbygg/ei bu i gavlen mot øst. Det antas at fjøsdelen har laftekonstruksjon i tre eller er murt opp og at låven og deler av første etasje er oppført i bindingsverk. Trekanalen ser ut til å være malt med en komposisjonsmaling. Det kan for eksempel være tranmaling.

Byggeskikk og stil

Alle husene er enkelt utformet med få arkitektoniske trekk som knytter dem til en spesiell tidsepoke eller stil. Det er konstruksjonsmetode, materialbruk og materialbearbeiding som knytter husene til 1900-tallet. Fjøset kan være eldre, det kan ha fått en loftsetasje senere. Fjøset, Trandamperiet og Storbrygga har empirevinduer. Slike ble benyttet lenge etter at Empireperioden var over (ofte satt fra ca. 1800 til ca 1850 i Norge, etterfulgt av Sveitserstilen fra 1850-tallet).

5.4. UTEAREALER

Bebyggelsen med rorbuer, brygger /lager og skur ligger i det skrånende terrenget ned mot fjæra. Deler står på fjell, deler står på stolper og enkelte bygg står på utfylling. Det er rester etter eldre stier inkludert stabbesteiner langs tilkomstveien i nord. Det er vegetasjon rundt fjøset og i nord i området vest for Storbrygga er trær.

6. VERNEVERDIER

Organiseringen av bygningene ved havna og innbyrdes har høy verneverdi. I dette ligger også plasseringen så nær fjæra at flere av husene står helt eller delvis på stolper. Dette er et viktig trekk og utfyllinger må ta hensyn til dette. Videre forteller proporsjonene om hvilke behov virksomhetene hadde og hva materialer og kostnader tillot, samt hva som ble vurdert som hensiktsmessig. De funksjonelle trekkene som er beskrevet over for hvert bygg har høy verneverdi og har i seg essensen av hva bygningene har vært til for. Fjøset skiller seg ut med sin plassering lenger fra sjøen. Også det forteller om bygningens bruk slik den har vært knyttet til jordbruket. Konstruksjoner og materialer i husene er typiske, men de er flere steder endret over tid. Også slike endringer er typiske, men ikke derfor bevaringsverdige i alle deler nødvendigvis.

7. HISTORISKE BILDER

Fotografier merket «Tind. Roseberget». 1929. Foto: Kystverket. Kilde: Digitalt museum. Den gang sto flathjellene på fjellet og husene sto på fjell og stolper. Senere har det vært fylt ut i sjøen slik at vikene er endret. Dette sees best på det øverste bildet.

8. VURDERING AV TILPASNING TIL NY BRUK

8.1. TILPASNING STORBRYGGA OG TREBYGGET PÅ SJØSIDEN

Storbrygga har store gulv i hver etasje og brukbar høyde i første etasje og deler av andre etasje og loft. Bygningen har få vinduer. Rom og etasjer er åpne mot hverandre. Bygningen er uisolert. Den har stått kald, mulig har deler vært oppvarmet tidvis. Det har vært innlagt vann og strøm.

Ved ombygging for ny bruk er det avgjørende at viktige trekk beskrevet over videreføres. Disse er:

- plassering nær sjøen og øvrige bygninger
- store gulv for lagring
- kraftige stolper
- doble dører for inn- og utlating og kopphuset med vindhjulet for heising
- få vinduer siden hovedfunksjonene har vært oppbevaring

For enkel bevaring av de de fysiske trekkene listet opp vil funksjoner som krever store åpne rom kunne egne seg. Samtidig vil flere av hovedtrekkene kunne videreføres selv om arealet deles opp i flere rom i én av etasjene, mens øvrige etasjer beholdes åpne.

Ved varig opphold må huset varmes opp og isolering av taket og gulvet og mulig deler av veggene blir da aktuelt dersom huset skal være i bruk hele året. Vindtetting av tredelen er mest nødvendig ved ny bruk siden murdelen har liten lekkasje så lenge mur og puss er uten skader.

Ved eventuell etterisolering av taket vil det sannsynligvis bli krav om forsterkning av takkonstruksjonen siden denne ikke er dimensjonert for dagens snølast. Når taket isoleres, varmes ikke lenger takflaten opp innenfra og snø smelter ikke. Selv om det sjelden ligger snø på takene, vil forsterkning være nødvendig. Taket er bygget opp med ulike konstruksjon i forskjellige deler. De eldste delene bør bevares og suppleres heller enn å erstattes med nye deler slik at opprinnelig byggeskikk fortsatt kan oppleves.

Antall mennesker som oppholder seg i bygget og funksjon må tilpasses slik at det ikke medfører krav om inngrep som griper inn i de typiske trekkene. Det må utarbeides brannkonsept ved ny bruk av bygningen. Løsning for brannseksjonering og ivaretagelse av branncelle ved rømning vil kunne innpasses i bygningen uten at de typiske trekkene forsvinner og bygningens verneverdier reduseres betraktelig.

En utfordring ved ny bruk kan være å få tilstrekkelig dagslys. Dagens lysåpninger og dører for innlating må ikke flyttes. En vanlig løsning er å sette inn glass bak de doble tredørene slik at man tidvis kan ha dørene åpne. En annen løsning kan være å etablere store glassfelt som strekker seg i hele murdelens høyde eller deler av denne og som tydelig skiller seg fra hvordan de opprinnelige vinduene og dørene i bygget er plassert og utformet. På den måten kan dagslys tilføres uten at byggets typiske funksjonelle trekk forstyrres. I takflaten kan det vurderes takvinduer plant med takflatene. For bedre utnyttelse og enklere etablering av tilstrekkelig dagslys i innvendige arealer kan det vurderes å lage enheter som strekker seg over to etasjer. Inngrep i dekker må utføres uten at bygget tekniske verdi forringes. Utsparinger må derfor tilpasses dagens konstruksjoner.

Tekniske anlegg for oppvarming og ventilasjon må planlegges. De typiske trekkene listet opp over bør vektlegges ved videre forvaltning av huset. Det vil mao være mulig å tilpasse anlegg for oppvarming og ventilasjon innvendig uten at hovedtrekkene forsvinner. Utvendig vil nye tekniske anlegg bidra til å endre anleggets karakter, noe som kan bli i strid med kravet om bevaring.

Eventuell ombygging til boliger vil kreve mer dagslys og mer oppdeling enn mange andre funksjoner.

Bygget på østsiden av Storbrygga, som har gavlen mot sjøen er mer sårbart for fysiske inngrep fordi det har mindre veggflater og i dag kun har vinduer mot nord. Også her kan det være aktuelt å lage glassdører bak de doble dørene. I tillegg kan det vurderes om det i takflaten mot nord kan etableres vinduer plant med taket. Det er to vinduer i nordfasadens andre etasje. Det kan vurderes om det kan etableres et eller to vinduer i tillegg uten at byggets karakter endres.

8.2. TILPASNING FJØSET

Fjøset er et lite hus med til dels lav etasjehøyde. Det har mange vinduer og flere innganger. Det ligger et stykke fra sjøen, nær veien og i det tidligere jordbrukslandskapet. Ved ombygging for ny bruk er det avgjørende at viktige trekk beskrevet over videreføres. Disse er:

- kraftig natursteinsmur
- porten i gavlen inn til høyloftet
- spor etter låvebrua og luke i nedre del av veggen mot nord
- mange vinduer noe som forteller at dagslys har hatt betydning.
- værveggen mot vest er kledd med eternitt for beskyttelse
- trepanelen ser ut til å være malt med en komposisjonsmaling, mulig tranmaling

Huset har vært en driftsbygning. Det kan likevel være egnet for tilpasning til bolig uten at vesentlige verneverdier går tapt. Det er direkte utgang til terreng. Huset har allerede flere rom. Ny inndeling av rom kan tilpasses uten at husets utvendige dimensjoner og typiske trekk går tapt. Ved varig opphold vil isolering av taket og i bjelkelag mot kjeller være nødvendig og mulig. Alternativt kan gulv i kjeller få nytt dekke mot grunn. Dersom ytterveggene er laftet vil vindtetting være viktigere enn isolering. Kledning og tekking er av nyere dato og fra ulike tider. Likevel bidrar disse til opplevelsen av en enkel eldre bygning og kledningen bør bevares eller erstattes med tilsvarende som i dag. Det betyr for eksempel at eventuell ny kledning på værveggen bør være plater som i dag⁵, ikke trepanel. For at verneverdien ikke skal forringes må også valg av maling inngå. Videre bruk av en komposisjonsmaling/tranmaling er derfor aktuelt. Fjøset og våningshuset ligger på land, uten kaier omkring. Dette er et viktig trekk og det kan ikke anlegges plattinger inn mot bygget ute at dette påvirker verneverdien. Tilpasning av mindre plattinger i terreng kan likevel vurderes, utearealet er uansett endret.

⁵ Dersom eternittplatene demonteres, må disse erstattes med plater uten asbest. Slike plater forhandles i dag.

9. KILDER

Moskenes kommune. Kommuneplanenes arealdel med bestemmelser.

Moskenes kommune, formannskapet. *Detaljregulering av deler av Tind – endringer i kravet til planprogram*. Sakspapir med vedtak. 25.4.2023.

Norconsult AS, *Til Kommunedirektøren* Brev ifm. endring av planprogram.

Norconsult AS, *Forslag til planprogram. Detaljreguleringsplan for deler av Tind*. 11.10.2021.

Norconsult AS. Varsel om oppstart.

Nordland fylkeskommune. Kopi av epost. Tilbakemelding fra etter Teamsmøte med NFK 27/4-21 og befarung 26/5-21

Wikistrinda, https://www.strindahistorielag.no/wiki/index.php/Handelsstedet_Tind_i_Lofoten

Det er gjort søk i Kulturminnesøk, Askeladden og Kulturminneplan for Lofoten.

Tidligere er bla. N.A. Ytreberg. *Nordlandske handelssteder*. F. Bruns bokhandels forlag 1941, Bottolfsen, Øystein. *Lofoten og Vesterålen historie 1700-1837*. Kommunene i Lofoten og Vesterålen 1995 og Fjær, Olav. *Vest-Lofoten – med gamle og nye «væreiersystem»*. Arbeidsrapport nr. 4. Geografisk institutt, Universitetet i Trondheim. 1984 studert om fiskevær i Lofoten.